

گفت‌وگوی «ایران» با وزیر جهاد کشاورزی

درباره مدیریت بحران در روزهای جنگ و خشکسالی

نقشه راه تأمین پایدار کالاهای اساسی

• گفت‌وگو •

جنگ، تحریم، آزادسازی ارز، خشکسالی و اختلالات لجستیکی، امنیت غذایی ایران را در ۱۴ ماه گذشته در معرض یکی از سخت‌ترین آزمون‌های چند دهه اخیر قرار داد؛ آزمونی که از تأمین نهاده‌های دامی و کشاورزی تا قیمت گذاری، ذخایر راهبردی و شبکه توزیع را تحت فشار گذاشته است. در این میان وزارت جهاد کشاورزی با تکیه بر تولید داخلی که پوشش دهنده ۸۵ درصد کالری و پروتئین مورد نیاز کشور است، اصلاح فرآیندهای واردات، افزایش سقف ذخایر استراتژیک و توسعه کشاورزی قراردادی، تلاش کرد بحران را پیش از رسیدن به سفره مردم، در سطح دولت مدیریت کند؛ رویکردی که به گفته وزیر، با وجود همه تنگناها از کمبود جدی در هر نقطه‌ای از کشور جلوگیری شود. در همین راستا غلامرضا نوری وزیر جهاد کشاورزی در گفت‌وگو با خبرنگار روزنامه ایران به تفصیل از چگونگی تداوم تولید با وجود کمبود منابع ارزی، نقش سامانه‌هایی مانند بازارگاه در رصد توزیع، حمایت از واحدهای خسارت دیده در جنگ، برنامه‌های کاهش ضایعات، و سیاست‌های قیمت‌گذاری پَس از حذف ارز ۲۸۵۰۰ تومانی سخن می‌گوید. وی همچنین از تدوین سناریوهای سه ماهه تا یک ساله برای تأمین کالاهای اساسی، همکاری بخش خصوصی در تکمیل ذخایر و چشم‌انداز تاب‌آوری بخش کشاورزی در برابر بحران‌های آتی نیز خبر داد.

او شنیده می‌شود و نسبت به ادامه تولید و عرضه محصول خود امیدوار باشد.

وضعیت ذخایر راهبردی در ابتدای کار دولت چگونه بود و چه تغییری در آن ایجاد شد؟

در آن مقطع سقف ذخایر تکلیفی پایین بود و در مورد بسیاری از کالاها نیز وضعیت مطلوبی وجود نداشت. بنابراین افزایش سقف ذخایر استراتژیک در دولت چهاردهم مطرح و تصویب شد و منابع مالی لازم نیز برای تأمین این ذخایر اختصاص یافت. همچنین با اجرای این مصوبه تکمیل ذخایر آغاز شد تا هم عقب ماندگی گذشته جبران شود و هم برای شرایط آینده آمادگی بیشتری داشته باشیم. این اقدامات موجب شد کشور از طریق ذخایر استراتژیک تاب‌آوری چند ماهه در برابر بحران‌ها داشته باشد. در ۱۴ ماه گذشته با وجود بحران‌های مختلف تلاش شد کمترین استفاده از ذخایر صورت گیرد و جریان مستمر تأمین کالا حفظ شود، در این زمینه از ظرفیت بخش خصوصی نیز در کنار شرکت‌های دولتی استفاده شد و این همکاری توانست نیاز کشور را تأمین کند. با اصلاح دستورالعمل تأمین ذخایر استراتژیک امکان استفاده از تولید داخلی نیز فراهم شد. از سوی دیگر برای کالاهایی مانند گوشت قرمز و مرغ هم تولید داخلی و هم واردات برای تکمیل ذخایر در دستور کار قرار گرفت.

• برش •

برای مدیریت توزیع عادلانه و اختلالات زنجیره تأمین چه تمهیداتی اندیشیده شد؟ در مقاطعی برخی استان‌ها چندین برابر جمعیت خود پذیرای مسافران بودند و همین مسأله تأمین کالا را با چالش مواجه می‌کرد. برای مدیریت این شرایط از ظرفیت سامانه‌های مختلف داخل و خارج وزارت جهاد کشاورزی و همچنین همکاری وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات استفاده شد تا میزان جمعیت و نیاز هر استان برآورد شود. سامانه‌هایی مانند «بازارگاه» نیز در مدیریت توزیع نقش داشتند و امکان رصد و پایش توزیع را فراهم کردند. یکی از اقدامات مهم وزارتخانه اصلاح شبکه توزیع و حرکت از شبکه‌های سنتی به شبکه‌های رسمی و قابل رصد بود تا کالاهای اساسی در مسیر مشخص و قابل کنترل توزیع شوند. همچنین اختیارات بیشتری به استانداران در حوزه تنظیم بازار داده شد تا هر استان براساس نیاز خود، موضوعات را در ستاد تنظیم بازار بررسی و نیازمندی‌هایش را اعلام کند. در مرکز نیز تأمین کالا براساس این اطلاعات و تصمیمات انجام شد. خوشبختانه حتی در دورافتاده‌ترین نقاط کشور نیز در این مدت با مشکلی در تأمین کالاهای اساسی مواجه نشدیم. در زمان بحران، مشکلات مختلفی در زنجیره تأمین ایجاد می‌شود. در جنگ و حوادث دی ماه و اعصاب رانندگان، اختلالاتی در حمل‌ونقل ایجاد شد و وزارت جهاد کشاورزی برای جلوگیری از کمبود، از ذخایر موجود در استان‌ها استفاده کرد. این تصمیم به‌موقع موجب شد نیاز از تولیدکنندگان و مصرف کنندگان تأمین شود. در جریان جنگ نیز تعدادی از سردخانه‌ها و انبارهای کالا به صورت مستقیم یا غیرمستقیم آسیب دیدند. برای جلوگیری از اختلال در تأمین مقرر شد نیاز این مناطق از استان‌های مجاور و همچنین از مرکز تأمین تا جریان مستمر کالا حفظ شود.

قیمت‌ها، آزادسازی نرخ ارز و انتقال بارانه از ابتدای زنجیره به انتهای زنجیره بود. طبیعی بود که با حذف ارز ۲۸ هزار و ۵۰۰ تومانی و تغییر نرخ آن قیمت نهاده‌ها و محصولات افزایش پیدا کند. دولت برای جبران این افزایش قیمت، طرح کالا برگ را پیش‌بینی کرد تا بخشی از مابه‌التفاوت قیمت برای مصرف‌کننده جبران شود. در کنار این اقدامات وزارت جهاد کشاورزی و سایر دستگاه‌های مرتبط نظارت بر بازار را تقویت کردند تا از گران‌فروشی، کم‌فروشی و احتکار جلوگیری شود. ایجاد فراوانی کالا نیز از طریق واردات و عرضه تولید داخلی دنبال شد چراکه فراوانی کالا به ایجاد تعادل در قیمت‌ها کمک می‌کند. هدف این است که نه به تولیدکننده اجحاف شود و نه حقوق مصرف‌کننده نادیده گرفته شود. تولیدکننده باید هزینه تولید و سود متعارف خود را دریافت کند و در مقابل قدرت خرید مصرف‌کننده نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

برای کاهش ضایعات و افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی چه برنامه‌هایی دارید؟

میزان تلفات و ضایعات محصولات از مرحله تولید تا مصرف قابل توجه است و کاهش این ضایعات از ابتدای فعالیت دولت در دستور کار قرار دارد. توسعه مکانیزاسیون در واحدهای زراعی و دامی یکی از راه‌های کاهش ضایعات و افزایش بهره‌وری است. در کنار آن آموزش و ترویج نیز اهمیت زیادی دارد تا نهاده‌های تولید متناسب با نیاز مصرف شوند و استانداردهای لازم در مراحل مختلف تولید رعایت شود. استفاده از ماشین‌آلات و فناوری‌های جدید، هوش مصنوعی و اینترنت اشیا نیز می‌توانند در کاهش ضایعات و افزایش بهره‌وری نقش داشته باشد. این موضوع نیازمند همکاری دستگاه‌های مختلف و تأمین زیرساخت‌های لازم است و البته بخشی از این اقدامات در جریان است.

تأثیر جنگ، تحریم، نوسانات ارزی و تغییرات اقلیمی بر بخش کشاورزی را چگونه ارزیابی می‌کنید و برای افزایش تاب‌آوری چه کرده‌اید؟

طبیعی است که این عوامل بر تولید اثر بگذرانند؛ مسأله مهم این است که بتوانیم آنها را مدیریت و با کمترین تبعات از بحران عبور کنیم. برنامه‌های تأمین سه ماهه، شش ماهه، ۹ماهه و یک ساله در دستور کار قرار گرفته و برای واردات نیز سناریوهای مختلف و روش‌های جایگزین تأمین کالا، پیش‌بینی شده است. در بخش تولید داخلی نیز آژار تغییرات اقلیمی بر زیربخش‌های مختلف بررسی و راهکارهای فنی لازم مشخص شده است. گسترده‌ی جغرافیایی ایران در عین حال که یک مزیت برای تولید و پدافند غیرعامل است، این امکان را فراهم می‌کند که متناسب با شرایط هر استان و شهرستان برنامه‌ریزی کنیم. این رویکرد پویژه در حوزه تولید داخلی سبزی و صیفی طی دو سال گذشته نتایج خوبی داشته است. یکی از محورهای اصلی برنامه‌های وزارت جهاد کشاورزی تقویت اقتصاد مقاومتی در سایه امنیت ملی است و برنامه‌های مربوط به این موضوع به صورت استانی و شهرستانی دنبال می‌شود.

با توجه به وابستگی زیاد صنعت دام و طیور به نهاده‌های وارداتی چگونه از تولیدکنندگان حمایت شد؟

صنعت دام و طیور به دلیل وابستگی بالای نهاده‌های تولید دام و طیور به واردات بیشترین تأثیر را از نوسانات ارزی تجربه کرد. برای جلوگیری از کاهش تولید، شرکت‌های دولتی و زنجیره‌های تولید وارد حوزه کشاورزی قراردادی شدند تا تولیدکنندگان پشتوانه‌ای برای ادامه فعالیت داشته باشند. این سیاست به خوبی جواب داد و باعث شد تولید در برخط برنامه‌ریزی شده ادامه پیدا کند. با توجه به محدودیت منابع مالی و محدودیت‌های بانکی، استفاده از روش‌های جدید تأمین مالی و پرداخت‌های اعتباری نیز در دستور کار قرار گرفت. تلاش شد منابع مالی مورد نیاز تولیدکنندگان و تجار تأمین و حلقه‌های مختلف زنجیره به یکدیگر متصل شوند. شرکت پشتیبانی امور دام برای خرید مازاد تولید وارد عمل شد تا محصول روی دست تولیدکننده نماند و اومتضرر نشود. این اقدام علاوه بر حمایت از تولید داخل، به تکمیل ذخایر نیز کمک کرد. در در زمان نیاز عرضه کالا از محل همین ذخایر می‌تواند از جهش قیمت‌ها جلوگیری کند.

چه حمایتی برای واحدهای خسارت دیده در جنگ انجام شده و چشم‌انداز آینده امنیت غذایی را چگونه می‌بینید؟

اولاً باید یادی کنیم از ۱۱ نفر از همکاران مان و حدود ۸۰ نفر از کشاورزان و تولیدکنندگان و صیادان عزیزمان در دو جنگ اخیر به شهادت رسیدند و ثانیاً همه واحدهای بخش کشاورزی از شرایط جنگی تأثیر پذیرفتند اما برخی واحدها به صورت مستقیم مورد اصابت قرار گرفتند. جمع‌بندی خسارت‌ها انجام شده در کارگروه‌های مربوطه دولت نیز به تصویب رسیده است. بسته حمایتی واحدهای خسارت دیده در حال تدوین است و سازمان برنامه و بودجه کشور مسئول تهیه آن شده است. بخش کشاورزی نیز در این بسته دیده شده تا واحدهای آسیب دیده بتوانند با جبران خسارت به چرخه تولید بازگردند. درباره چشم‌انداز تأمین امنیت غذایی کشور با توکل به خداوند و اتکا به توان تولیدکنندگان داخلی، تأمین‌کنندگان و تمامی فعالان زنجیره تأمین، تولید و عرضه کالاهای اساسی، در آینده با مشکل خاصی مواجه نخواهیم شد. در وزارت جهاد کشاورزی، تصمیم‌گیری‌ها متناسب با شرایط و با انعطاف لازم انجام می‌شود و برای شرایط مختلف، سناریوهای مورد نیاز پیش‌بینی شده است. هدف این است که اگر مشکلی ایجاد شد، در سطح دولت و بخش‌های مسئول مدیریت وحل و فصل شود و کمترین تبعات به جامعه تولید و مصرف منتقل شود. هیچ مرحله‌ای بدون مشکل نخواهد بود و هنر ما این است که مشکلات را به‌موقع مدیریت و حل و فصل کنیم تا تولیدکنندگان، تأمین‌کنندگان و مصرف کنندگان بتوانند با کمترین تبعات، روند عادی فعالیت و زندگی خود را ادامه دهند.

تأمین به‌موقع سرمایه اعتماد

• یادداشت •

قاسم نوده‌فراهنی رئیس اتاق اصناف ایران

یک سال گذشته برای اقتصاد و بازار کشور، سال آزمون‌های پیاپی بود؛ از روزهای جنگ ۱۲روزه و در ادامه جنگ ۴۰ روزه و همزمانی آن با ماه مبارک رمضان تا موج سفرهای نوروزی و افزایش ناگهانی جمعیت در برخی استان‌ها. در همه این موقعیت‌ها، یک پرسش بیش از هر چیز اهمیت داشت: آیا کالاهای ضروری مردم به‌موقع و به‌اندازه کافی در دسترس خواهد بود؟ تجربه این ماه‌ها نشان داد که مهم‌ترین نقطه قوت دولت و شبکه تأمین کشور، رساندن به‌موقع کالا به فروشگاه‌ها و حفظ آرامش در بازار بوده است. شاید در روزهای بحران، بیش از هر سیاستی، دیدن قفسه‌های پر فروشگاه‌هاست که به مردم اطمینان می‌دهد نیازی به خرید بیشتر از نیاز روزمره ندارند.

در اولین روزهای جنگ ۱۲روزه، نگرانی طبیعی مردم از شرایط پیش‌آمده، به افزایش قابل توجه خرید کالاهای اساسی منجر شد؛ به‌طوری‌که میزان خرید در برخی اقالم تا حدود ۳۰۰ درصد بالا رفت. در چنین وضعی، مدیریت بازار تنها به موجودی انبارهای تجاری و سردخانه‌ها محدود نمی‌شد؛ زیرا بخش مهمی از کالاها پس از خرید، وارد انبارهای خانگی می‌شد و دیگر امکان رصد آن وجود نداشت.

راه‌حل اما روشن نبود؛ باید جریان عرضه بدون وقفه ادامه پیدا می‌کرد و قفسه‌ها خالی نمی‌ماند. وقتی مردم در فروشگاه‌ها کالا را به وفور می‌بینند، هیجان خرید فروکش می‌کند و تقاضای اضافی جای خود را به خرید عادی می‌دهد. همین اتفاق نیز افتاد؛ با پیگیری وزارت جهاد کشاورزی، اتاق اصناف و دیگر دستگاه‌های مسئول برای تأمین کالا از ذخایر و شبکه توزیع، از روز سوم بحران آرامش بیشتری به بازار بازگشت. خانوارها مطمئن شدند که کالا در دسترس است و ضرورتی برای ذخیره‌سازی بیش از نیاز وجود ندارد. مدیریت تأمین کالا در آن روزها، فقط بر پایه گزارش‌های اداری نبود. ارتباط مستمر و ویدیویی با ۳۱ استان برقرار شد تا وضعیت بازار، موجودی فروشگاه‌ها و نیازهای هر منطقه به‌صورت لحظه‌ای بررسی شود. در بازدید معاون اول رئیس‌جمهور از اتاق اصناف ایران نیز نمایندگان اصناف استان‌ها به‌صورت برخط در ارتباط بودند و تصویری روشن از شرایط بازار در سراسر کشور ارائه کردند.

این ارتباط پس از پایان شرایط بحرانی نیز متوقف نشد و همچنان جلسات هفتگی برای رصد مسائل مربوط به تأمین مواد غذایی و بازار در استان‌ها ادامه داد. چنین سازوکاری کمک می‌کند مشکلات پیش از آنکه به نگرانی عمومی تبدیل شوند، شناسایی و برطرف شوند. تجربه ماه‌های گذشته نشان داد که تأمین پایدار کالا، حاصل کار یک دستگاه نیست. همکاری وزارت جهاد کشاورزی به ریاست دکتر نوری، همراهی وزارت صنعت، معدن و تجارت و نقش‌آفرینی استانداری‌ها، اتاق‌های اصناف، اتحادیه‌ها، تولیدکنندگان و شبکه توزیع، یک زنجیره هماهنگ را شکل داد که توانست پاسخگو نیاز مردم باشد.

نمونه روشن این همکاری را می‌توان در استان‌های شمالی کشور دید. در مقاطعی، کیلان و مازندران میزبان حدود ۱۱ میلیون مسافر بودند؛ جمعیتی که طبیعتاً مصرف نان، مواد غذایی و دیگر کالاهای ضروری را به‌طور چشمگیری افزایش می‌داد. با این حال، به‌دلیل پیش‌بینی‌های انجام‌شده و هماهنگی میان نهادهای محلی و ملی، روند تأمین نیازهای مسافران و ساکنان این استان‌ها بدون اختلال ادامه پیدا کرد.

اردبیل نیز تجربه‌ای مشابه داشت. این استان با جمعیت ثابت حدود ۸۰۰ هزار نفر، در ایام نوروز میزبان نزدیک به چهار میلیون مسافر بود. روشن است که پاسخگویی به نیاز غذایی چنین جمعیتی، بدون همکاری اتاق اصناف، اتاق بازرگانی، جهاد کشاورزی، اتحادیه‌ها و دستگاه‌های اجرایی ممکن نبود. این تجربه‌ها ثابت کرد که زنجیره تأمین، زمانی کارآمد است که همه حلقه‌های آن در کنار هم فعال باشند. در این میان، نباید نقش تولیدکنندگان مواد غذایی را نادیده گرفت. بسیاری از واحدهای تولیدی در روزهای دشوار، با احساس مسئولیت نسبت به مردم، فعالیت خود را به‌صورت شبانه‌روزی ادامه دادند تا کالا از کارخانه و انبار، به فروشگاه و سفره خانوار برسد. ممکن است نوسان قیمت‌ها و هزینه‌های تولید، همچنان از مسائل مهم بازار باشد و باید با دقت برای آن چاره‌اندیشی کرد؛ اما در یک سال اخیر، حفظ فراوانی کالا و جلوگیری از شکل‌گیری حس کمبود در جامعه، دستاورد مهمی بوده است. آرامش بازار، پیش از هر چیز از اطمینان مردم به استمرار عرضه کالا ناشی می‌شود.

استفاده از مدل «استان‌های معین» نیز یکی از تجربه‌های موفق این دوره بود. براساس این مدل، استان‌ها در زمان نیاز می‌توانند برای پشتیبانی از یکدیگر وارد عمل شوند تا اختلال احتمالی در یک منطقه، به کمبود کالا تبدیل نشود. این سازوکار، ریسک‌های زنجیره تأمین را کاهش می‌دهد و قدرت واکنش بازار را در شرایط پیش‌بینی نشده بالا می‌برد.

تفاوت فضای بازار در جنگ رمضان با روزهای ابتدای جنگ ۱۲روزه نیز نشان داد که این تجربه‌ها به افزایش اعتماد عمومی کمک کرده است. زمانی که مردم از توان شبکه تأمین و توزیع مطمئن باشند، بازار نیز آرام‌تر اداره می‌شود.

تداوم این رویکرد همکاری‌محور، در کنار تلاش برای ثبات بیشتر قیمت‌ها و ارتقای کیفیت خدمات، می‌تواند بازار را بیش از گذشته در شأن مردم ایران اداره کند؛ بازاری که در آن، کالاهای به‌موقع به دست مردم برسد و آرامش، مهبان همیشگی قفسه‌های فروشگاه‌ها باشد.

مهم‌ترین نقطه قوت دولت و شبکه تأمین کشور، رساندن به‌موقع کالا به فروشگاه‌ها و حفظ آرامش در بازار بوده است.

شاید در روزهای بحران، بیش از هر سیاستی، دیدن قفسه‌های پر فروشگاه‌هاست که به مردم اطمینان می‌دهد نیازی به خرید بیشتر از نیاز روزمره ندارند